

terne heller ikke for Danmarks Vedkommende ere ganske sikre. Stockholms Stads Gjæld udgjorde ved Ugangen af 1871 1,830,000 Spd., der udgjør 13,17 Spd. pr. Individ eller noget mindre, end hvad den var for Kristiania.

Nationaløkonomisk Forening

afholdt Onsdagen den 23 September 1874 Møde. Professor Scharling dirigerede. Paa Mødet optoges som Medlemmer af Foreningen D'Hrr. Jærnbancingeniør Fredericia, Bankassistent Kand. juris Gredsted, Apotheker Petersen (Gammeltorvs Apoth.), Kand. polit. Rubin, Vinhandler Jean Schalburg og Premierløjtnant i Artilleriet Westrup.

Forhandlingerne, der gjaldt: **den hensigtsmæssigste Anvendelse af et eventuelt Overskud paa det danske Statsbudget**, indledes af

Etatsraad Direktør i Nationalbanken **Levy**: Det maa først og fremmest undersøges, om der kan gjøres Regning paa et Overskud; thi Spørgsmaalet om, hvorledes Overskuddet hensigtsmæssigst anvendes er aabenbart et ørkesløst Spørgsmaal, saalænge det ikke er godtgjort, at der er et effektivt og disponibelt Overskud, hvormed Finansministeren kan operere. I tidligere Tider, navnlig i Aarene 1855—1860, havde man haft et saadant; men Krigen i 1864 havde i en væsenlig Grad forandret den gode finansielle Stilling, vi indtog før den. Balancen kunde i en Række af Aar, lige til 1869 og 1870, kun bringes tilveje derved, at vi tog af Reservefondet. Reservefond og Aktiver maatte lige til det nævnte Aar tilskyde Alt, hvad der udfordredes til Jærnbaneanlægene og til Afdragene paa Statsgjælden. Men i 1871—72 ophørte dette Forhold og der indtraadte en meget glædelig Forandring. I 1871—72 medgik der til Jærnbannerne 1,371,000 Rdl., til Afdrag paa Statsgjælden 2,273,000 Rdl. Det kontante Tilskud af Aktiverne beløb 682,000 Rdl. og af Reservefondet 1,328,000 Rdl., tilsammen: 2,010,000 Rdl. Kasseoverskuddet var samtidig 1,951,000 Rdl., og drages herfra Indkomstskatten, der var en aldeles extraordinær

Indtægt, med 1,300,000 Rdl., faas der et kontant Overskud paa 651,000 Rdl. Drages nu det, der gik til Jærnbaneanlæg (1,371,000 Rdl.) fra den samlede Indtægt af Aktiver og Reservefond (2,010,000 Rdl.), ses det, at Overskuddet i Kassen kom til at svare til den overskydende Indtægt af Aktiver og Reservefond. Forholdet var altsaa i 1871—72 dette: Afdragene paa Statsgjælden vare udredede af de ordinære Indtægter, Jærnbaneudgifterne vare afholdte af Reservefondet, og det ved Indskomstskatten indvundne Beløb havde udelukkende tjent til at forøge Kassebeholdningen med 1,300,000 Rdl. I det følgende Finansaar, 1872—73, var Fremgangen endnu større. I det nævnte Aar udfordredes til Jærnbaneanlæg og andre offentlige Anlæg 672,500 Rdl., til Kreditbevisernes Indløsning 3,048,000 Rdl. og til Afdrag paa den udenlandske Gjæld 2,231,000 Rdl. Derimod toges til Indtægt af Aktiverne 797,000 Rdl. og af Reservefondet 3,070,000 Rdl. Kasseoverskuddet var i det nævnte Aar 1,267,000 Rdl. Netto. Altsaa dækkedes i 1872—73 Jærnbaneudgiften ved Tilskuddet af Aktiverne, Udgiften til Kreditbeviserne ved Tilskud fra Reservefondet, medens Afdraget paa den udenlandske Gjæld afholdtes af de ordinære Indtægter, der endog dannede en kontant Beholdning af $1\frac{1}{4}$ Million. Men Nedgangen paa Reservefondet og Aktiverne er i Virkeligheden mindre, end de anførte Tal angive. I 1871—72 beløb det kontante Tilskud 2,010,000 Rdl., den virkelige Nedgang paa Reservefond og Aktiver var imidlertid ikkun 1,161,000 Rdl.; i 1872—73 udgjorde det kontante Tilskud 3,867,000 Rdl., medens den virkelige Nedgang paa Reservefond og Aktiver ikkun var 2,700,000 Rdl. Taleren udviklede derefter, hvorledes der nemlig jævnsides med Forbruget er en stadig jævn Tilgang paa Aktiverne, hvilket bedst kunde ses deraf, at Renten og Indtægten af Aktiverne i de sidst anførte Aar ikke vare aftagne, men tvært imod stegne. Der erhverves stadig nye frugtbringende Aktiver, ligesom Jærnbaneindtægterne efterhaanden blive større. Ved Salg af Grundene paa Gammelholm, ved Erhvervelse af Byggefonden paa de udenbys Grunde og ved Salg af forskellige mindre Domæneejendomme forøges Aktiverne jævnlig. Og man maa ikke tro, at Salg af Domæneejendomme,

f. Ex., altid skulde medføre en tilsvarende Nedgang i Domæneindtægterne; Erfaringen viser, at dette ofte ingenlunde er Tilfældet. Med Hensyn til Jærnbaneanlægene maa det særlig bemærkes, at de stadig forrente sig bedre; Erhvervelse af fornuftige Jærnbaneanlæg er ogsaa i Grunden kun en Form for Erhvervelse af Aktiver. Men det, der dog fremfor alt Andet har bidraget til at forbedre vor finansielle Status, er den overordenlige Fremgang i de indirekte Afgifter, og navnlig Toldafgifterne. Her har der siden 1869 været en stadig Tilgang. De følgende Tal ville vise det: I 1869—70 udgjorde den samlede Indtægt af Indførselstold, Stempelafgift af Spillekort, Krigsskat paa Vareindførselen, Skibsafgift og Brændevinsafgift m. M. 8,682,000 Rdl. I det følgende Finansaar var her en Tilgang paa over 200,000 Rdl.; i det derpaa følgende beløb Indtægten af de nævnte Poster 9,411,000 Rdl.; i 1872—73 9,846,000 Rdl. og endelig i 1873—74 10,400,000 Rdl. eller 1,717,000 Rdl. mere end i 1869—70. Under den almindelige Udvikling maatte Toldindtægterne stige aarlig henimod 100,000 Rdl. formedelst den stadig voxende Folkemængde; toges Hensyn hertil, blev der dog i de 4 Aar en Forøgelse af over 1,300,000 Rdl. Denne store Fremgang fandt Taleren i den heldige Udvikling af vort Agerbrug, ligesom han antog, at Stigningen af Arbejdslønnen ogsaa har en meget betydelig Andel heri. Maaske vil man bemærke, at der ikke bør gjøres for sikker Regning paa, at denne Fremgang vil vedblive, og at en Tilbagegang mulig turde indtræde i de kommende Aar. Taleren tror for sit Vedkommende dog ikke herpaa, naar han ser hen til den Maade, hvorpaa Velstanden har udviklet sig her, og den Fasthed den har faaet. Uagtet Regnskabet for 1873—74 endnu ikke er offentliggjort, mener Taleren dog, i Betragtning af Forholdene bestemt at turde forudsætte, at Resultatet ikke stod tilbage for det foregaaende Aar, saa at der allertid kan paaregnes et disponibelt effektivt Overskud paa $1\frac{1}{4}$ Mill. Rdl. Taleren gik derefter over til at paavise, hvorledes det disponible Overskud i de kommende Aar yderligere vil stige, navnlig fordi der kan gjøres Regning paa en væsenlig Nedgang i Udgiften til Statsgjælden, om hvis Virkning

paa Budgettet der i alt Fald ikke kan rejses Tvivl. Der vil i Løbet af de nærmeste Aar indtræde følgende Besparelser paa Statsgjælden: fra 1 Januar 1875: ved Opsigelse af Laanet i London af 1864, Forskjellen mellem det aarlige til Forrentning og Afbetaling fornødne Beløb og Renten af den Sum, der vil medgaa til Indløsning af Laanets Restbeløb (1,056,000 L. St. eller ca. 9,592,000 Rdl.), vil bevirke en aarlig Besparelse af 270,000 Rdl.; — fra 1 April 1877: paa Gjælden til Nationalbanken det aarlige Beløb til Forrentning og Afbetaling 324,000 Rdl.; — fra 1 Maj 1877: paa Laanet i London af Novbr. 1864 det aarlige Beløb til Forrentning og Afbetaling 80,000 L. St. eller 720,000 Rdl.; — fra 30 Sept. 1877: paa Laanet i London af 1825 det aarlige Beløb til Forrentning og Afbetaling 192,500 L. St. eller 1,748,000 Rdl. Lægges Besparelsen paa disse fire Poster sammen, faas en samlet Besparelse af 3,068,000 Rdl. Men da Indtægterne fra 1 April 1877 aarlig ville blive formindskede med 1,324,000 Rdl. ved den endelige Afbetaling af vort Tilgodehavende i Udlandet i Anledning af Sundtoldafløsningen, maa dette Beløb drages fra den ovennævnte samlede Besparelse, og Resultatet bliver altsaa, at den virkelige Besparelse vil udgjøre **1,744,000 Rdl.** Denne Udgiftsformindskelse giver i Forening med det tidligere omtalte kontante Overskud paa $1\frac{1}{4}$ Mill. Rdl. en Sum paa omtrent **3 Millioner Rdl.**, hvorover der altsaa vil kunne raades.

Taleren betragtede dermed sit Hverv at indlede en Diskussion for af være til Ende. Han vilde ikke opstille noget bestemt Program for Anvendelsen af Overskudet, men indskrænke sig til at gjøre nogle Antydninger.

Først og fremmest maa det da vise sig som en paatrængende Nødvendighed at forbedre vore Embedsmænds Lønninger, og det vil være nødvendigt at forbedre ikke alene de lavt lønnede Embedsmænds Kaar, men ogsaa de højere lønnede. Den Sum, der vil gaa hertil, maa mindst ansættes til 5 à 700,000 Rdl. — Naar det er blevet sagt, at vi bør benytte vor heldige finansielle Status til en gennemgribende Reform af Toldtariffen saa kan Taleren ikke tiltræde denne Anskuelse, og han mene

tvært imod, at man skal være meget varsom med at røre ved Toldsatserne. Hvad særlig Kaffetolden angaar, saa er der ingen Grund til at nedsætte den. Kaffetolden udgjør kun omtrent 16 pCt. af Værdien, og Kaffe forbruges ikke af Enhver, i alt Fald ikke af Børn. Der er da langt mere, der taler for en Nedsættelse af Sukkertolden, der udgjør omtrent 37 pCt. af Værdien. Sukker bruges i et langt større Omfang af Befolkningen, Ingen gjør i den Henseende en Undtagelse, end ikke Barnet ved Moderens Bryst. Sukker er langt mere Nødvendighedsartikel og et vigtigere Næringsstof end Kaffe. — I langt højere Grad end Toldtariffen trænger Stempelintraderne til en Reform. Ved Stempeling af Lejekontrakter og paa anden Maade fordyre Stempelintraderne i en betydelig Grad Huslejen; men er der Nøget, der er Nødvendighedsartikel, og som helst maa være beskattet saa lempeligt som muligt, saa er det da Husrum. Denne Afgift gaar i en ganske særlig Grad ud over de Ubemidlede. — Ogsaa Skibsfartsafgiften trænger til en Reform. Det er en Afgift, der stærkt tynger Omsætningen, og baade Billighed og sund Handelspolitik taler for dens Afskaffelse. Det anføres rigtignok til dens Forsvar, at den skal være en Erstatning for Statens Udgifter til Fyr- og Vagervæsenet; men den indbringer i Virkeligheden det Dobbelte af det, der medgaar hertil. Vil man ikke helt opgive Skibsfartsafgiften, hvad der vilde være det ønskeligste, bør den i ethvert Tilfælde nedsættes saa meget, at den kun kommer til at dække Statens Udgifter til Fyrvæsenet. — Fremfor Alt maa Taleren dog anbefale, at der arbejdes hen til at indføre en aarlig Amortisation af den indenlandske Statsgjæld. Ved et aarligt Afdrag paa den indenlandske Gjæld af 375,000 Rdl. med Tillæg af de aarlig besparede Renter, vilde den kunne amortiseres i 54 Aar. Vi kunde saaledes uden nogensomhelst Vanskelighed berede vore Efterkommere det store Gode i Løbet af et bestemt Aaremaal at blive befriet for en stor Gjæld, ligesom vore Forgængere ved Afslutningen i 1825 af det 3 pCt. engelske Laan ved Indførelse af en ringe aarlig Amortisation have gjort det muligt for os om et Par Aar at blive befriede for en aarlig stor Udgift, hvis Ophør i forskjellige Retninger vil komme os til Gode.

Folketingsmand Fuldmægtig **Gad** kunde ikke alene tiltræde det rent Faktiske, men ogsaa flere af de Anskuelse, Etatsraad Levy havde udtalt. Hvad særlig Levys Beregning af et aarligt Overskud paa 3 Millioner angik, fandt han den ingenlunde for høj. Overslaget var tvært imod snarere for lavt end for højt, og det kunde vistnok uden Overdrivelse sættes til mellem 3 og 4 Millioner. Vor Statsformue var siden den sidste heldige Finansperiode — d. v. s. siden før Krigen i 1863 og 64 — gaaet tilbage med 12 à 13 Mill. Rdl.; men dette turde ikke anses som noget uheldigt Resultat, og indtil for nogle Aar siden havde man ikke vovet at gjøre et saadant Overslag. Man maa nemlig ikke alene se paa Frem- eller Tilbagegang af Formuen, men tillige paa Bevægelsen med Hensyn til Indtægtskilderne og de absolut nødvendige Udgifter. Vore Indtægtskilder flød i de senere Aar særdeles rigelig og Udgifterne vare væsentlig uforandrede. Taleren havde ligesom Levy tænkt paa en Amortisation af vor faste Gjæld; thi i de gode Tider skulde man gaa frem. Fremgang kunde nu iværksættes paa en af to Maader: enten kunde man erhverve Aktiver, eller ogsaa kunde man afbetale paa Gjælden. Taleren vilde ikke nøjere omtale Erhvervelsen af nye Aktiver, men skulde dog anføre, at Staten maaske — saaledes som anbefalet af Andre — kunde søge at blive Ejer af Hovedjærnbanerne i Sjælland, hvilket kunde ske paa flere Maader. Af de Penge, der blev tilovers, maatte mindst en halv Million anvendes til Lønningsforbedringer for Embedsmændene, og ikke udelukkende for de lavt lønnede, men de højere lønnede maatte nødvendigvis tages med, naar man ikke vilde udsætte sig for en følelig Tilbagegang med Hensyn til Embedsmændenes Dygtighed og Karakter og deraf følgende Besørgelse af Statens Anliggender. — Taleren indrømmede Muligheden af en Tilbagegang i de indirekte Afgifter, i alt Fald vilde Fremgangen næppe vedblive at være saa stor, som den havde været i de sidste Aar. Han ansaa en Nedsættelse af Sportlerne og maaske ogsaa af Stempelafgifterne for ønskelig; dog stod en Nedsættelse af de sidstnævnte Afgifter ikke for Taleren som en saa stor Nødvendighed, som den syntes at staa for Levy; særlig kunde han ikke tillægge Skatten paa

Huslejen en saadan Betydning, som Levy tiltagde den. Om Nødvendigheden af en Nedsættelse af Toldafgifterne var Taleren overbevist; ja han kunde endog ønske større Nedsættelser end dem, han efter de nærværende politiske Forhold kunde antage praktisk gennemførlige. Nogen Nedsættelse var i ethvert Tilfælde nødvendig; den ekstraordinære Told, der var bleven indført i 1864, kunde næppe længere opretholdes i sin fulde Udstrækning, og allerede herved vilde der blive gjort et temmelig betydeligt Hul i Indtægtsoverskudet. Skibsafgiften maatte afskaffes; det var en højst ubillig Skat, og den kunde ikke forsvares ved at vise hen til Statens Udgifter til Fyrvæsenet; Staten ofrede saa meget paa Samfærdselen til Lands, at den ogsaa kunde ofre Noget paa Samfærdselen til Søs, uden at forlange Erstatning herfor i Skibsafgift. For Taleren stod det som ønskeligt, om hele vor finansielle Stilling og eventuelle Foranstaltninger af større finansiell Betydning kunde blive tagne under samlet Overvejelse af Sagkyndige og politiske Personligheder af de forskjellige Partier under Finansministerens Ledelse. Holdt man sig derimod kun til enkelte Forslag, i Dag ét, i Morgen et andet, kom der let en Tilfældighed ind i Sagernes Afgjørelse, saa at man i det Hele langt fra opnaaede de Goder, som kunne opnaas ved en forstandig og forsynlig Finanspolitik i et Øjeblik, da der forholdsvis er et betydeligt Overskud til Stede.

Etatsr. **Levy** fandt denne Tanke smuk og tiltalende, men tvivlede om, at den var gennemførlig.

Gad hævdede, at Tanken ikke var saa aldeles upraktisk. Havde han Indflydelse paa Finansministeren, vilde han stærkt tilraade ham, at tage den under Overvejelse.

Professor **Frederiksen** henviste i Anledning af den af Gad fremsatte Tanke om en alvorlig samlet Prøvelse af vor hele finansielle Stilling, til Forholdene i Rigsdagen, hvor Landsting og Folketing trak hver til sin Side, den virkelige Afgjørelse var i de tilfældige Fællesudvalg; han havde anbefalet at begynde Toldsagen med en samlet finansiell Overvejelse, men man havde ikke villet følge ham. Han var enig med de to foregaaende Talere i, at der navnlig paa Grund af Stigningen i de indi-

rekte Afgifter var et betydeligt Overskud til Stede, men var ganske vist, som før omtalt, aldeles uenig med Levy i, at 1876 vil gjøre nogensomhelst Forandring i vor virkelige Balance. Hvorledes skulde Overskudet nu anvendes? En Reform af Stempelafgifterne var nødvendig, navnlig maatte de smaa Afgifter fjernes, da de ofte gjorde dem, der skulde betale dem, en Ulejlighed der ikke svarede til det Beløb, der indkom i Statskassen. Han henviste til Fordringerne herom i England, da Gladstone vilde afskaffe Indkomstskatten. Paa en Reform af Toldafgifterne lagde Taleren langt mere Vægt end Etatsr. Levy. Navnlig burde, foruden Beskyttelsens Ophævelse, de økonomiske Artikler, som Jærn, Træ og Kul, frigives. I Rigsdagen havde Taleren ikke opstillet meget idealistiske Planer; men her i denne Forning kunde han have Lyst til at gjøre det. Man burde arbejde hen imod Toldens fuldstændige Afskaffelse. Brændevin og Tobak kunne beskattes i Handelen og ved Regale. En Amortisation af vor indenlandske Gjæld vilde være meget ønskelig. Blev Gammelskatten afløst, kunde den bruges som et fortrinligt Aktiv hertil.

Bankdirektør Martin Levy fremhævede Nødvendigheden af, at Embedsmændenes Lønninger forhøjedes, og til saadanne Forhøjelser maatte der gaa mere end en halv Million. Det vilde ganske vist være godt, om man formindskede Statsgjælden; men det maatte vel at mærke ske i gode Tider. Skulde den gamle Gjæld aarlig amortiseres med et vist Beløb, satte man sig paa en mindre heldig «Diæt». Man kunde komme i den Nødvendighed at maatte stifte ny Gjæld, og saa vilde det ikke være heldigt, hvis det var fastslaaet, at der skulde afdrages paa den gamle med et bestemt Beløb. En Reform af Stempelafgifterne var nødvendigere end en Reform af Toldafgifterne. Hvad der særlig talte for en Reform af Stempelvæsenet, var Vanskeligheden ved at sætte sig ind i denne Lovgivning; med nogle ganske faa Undtagelser var der Ingen der kunde undgaa at synde imod den; saa indviklet var den. Toldafgifterne vare ganske anderledes umærkelige og lidet generende end Stempelafgifterne. Imod Krigsskatteoven af 1864 havde der rejst sig en stærk Stemning, og man havde gjen-

tagende Gange forlangt dens Ophævelse. Den var imidlertid en Lov og blev ved at bestaa, indtil den ophævedes, uagtet der taltes saa meget om dens blot midlertidige Karakter. Det Par Skilling, vi gav i Told, kunde vi gjerne unde Staten. Toldens Indflydelse paa Priserne var ikke saa overvejende stor; det var jo en bekjendt Sag, at Prisstigningen i Kaffe, f. Ex., skyldtes ganske andre Grunde.

Prof. **Frederiksen** henlede Opmærksomheden paa det Ønskelige i ikke at glemme Tilvejebringelsen af et virkeligt Reservefond.

Bureauchef **Falbe Hansen** takkede Indlederen for hans Foredrag, hvilket han havde saa meget mere Grund til at udtale, da han havde adskillige Indvendinger at gøre derimod. For det Første kunde han ikke anse det for heldigt, at Etatsraad Levy i sine Beregninger kun havde holdt sig til de sidste Aar, thi dels maatte der altid lægges et længere Tidsrum til Grund for Overslag over, hvad Overskud man i Fremtiden kunde gøre Regning paa, dels vare de sidste Aar aldeles exceptionelle. Det var en Kjendsgjerning, at Udviklingen her i Landet i Almindelighed bevægede sig i Spring, efter nogle Aars overordentlig hurtige Fremgang fulgte Stilstand eller Tilbagegang i længere Tid; efter Fremgangen fra 1852 til 57 fulgte Stilstanden fra 1857 til 1869; fra 1869 indtil nu havde der været stærk Fremgang i Landets Velstand og Omsætning og som Følge deraf i Statsindtægterne, men den vilde ikke vedblive, Taleren ventede tvært imod snart en Tilbagegang. En foregaaende Taler havde beregnet, at vor Status nu kun var 12 Mill. Rdl. ringere end før 1864; men en saadan Sammenstilling var umulig, hvorledes kunde man sammenstille nu med den Gang da vi havde Hertugdømmerne, og Krigen var jo kommen imellem. Man maatte se paa det Resultat, som de ordinære Indtægter og Udgifter havde givet os den 1 April 1865, og der viste sig da en Fremgang i Status af 9 Mill. Rdl., naar Jærnbannerne regnedes til fuld Værdi. Levy havde ganske vist Ret i, at Toldindtægterne havde en Tendens til at stige, Stigningen vilde dog ikke være regelmæssig, men en Bølgegang; derimod havde Levy Uret, naar han satte den høje

Arbejdsløn som Grunden til Toldindtægternes Stigen; thi Stigningen i disse begyndte før Stigningen i hin, Arbejdslønnens Bevægelser fremkaldte kun kortvarige Bølgesvingninger; Toldindtægternes vedvarende Tendens til at stige skyldtes Udviklingen af den internationale Arbejdsdeling, til hvilken den internationale Handel var det nødvendige Supplement. Før klædte man sig i hjemmevævede Vadmæl og Lærred og levede af indenlandsk Smør og Korn; nu udførte man Uld, Hørren, Smørret o. s. v. og indførte i Stedet for fremmede Manufakturvarer, Sukker, Ris o. s. v. Verdensudviklingen gaar stadig i Retning af Produktionens Specialisering, og dennes Supplement større international Omsætning; dette var Grunden til, at Toldindtægterne i det Store set vilde vedblive at stige. Taleren ansaa det nuværende Overskud for mindre end efter Levys Beregning, og han antog ikke, at det i den nærmeste Fremtid vilde stige saa stærkt, som det var antaget, man maatte derfor være varsom med dets Anvendelse. At anvende Overskudet til at nedsætte Skatterne ansaa han i ethvert Tilfælde for urigtigt; det rette Standpunkt var det, som Regeringen havde indtaget: «Vi opgive ingen Indtægt, førend I anviser os Erstatning.» Der kunde være Trang til en Reform i Skatterne, men ikke til en Nedsættelse af dem; Skatterne vare her i Landet ingenlunde trykkende, tvært imod lave i Forhold til andre Lande. Der var desuden hensigtsmæssig Anvendelse for mere end Overskudet; Embedsmændenes Lønningsforhold burde forbedres; vel var en gros Priserne begyndt at synke, men detail Priserne vare vedblevne at stige, thi Bevægelsen i disse fulgte i Almindelighed, navnlig for Udgifter som Husleje og Lignende, langt bag efter en gros Prisen paa Raamaterialet; Livet var derfor nu dyrere end for $\frac{1}{2}$ Aar siden. Af andre Udgifter nævnedes Taleren foruden Forsvarsvæsenet ogsaa navnlig Skolevæsenet. Her hjemme levede man fra gammel Tid af i den Tro, at vort Almueskolevæsen var fortrinligt, men dette var til Dels en Illusion, flere andre Lande havde nu overfløjet os. Taleren havde ladet foretage en Undersøgelse af Soldaternes Læse- og Skrivefærdighed, og Resultatet havde vist, at 10 pCt. ikke kunde læse og skrive. Paa Skolevæsenet og Forsvars-

væsenet kunde anvendes Millioner. Man maatte sammenligne de Resultater der opnaaedes: En Nedsættelse af Skatterne vilde for største Delen blive anvendt til unyttig Luxus, men en fornuftig Anvendelse af Statskassens Overskud kunde tjene til at hæve Folkets Masse til et højere aandeligt Standpunkt; kunde der da være Tvivl om, hvad man burde vælge? I Modsætning til Levy maatte han hævde, at Sukker var en langt heldigere Beskatningsgjenstand end Kaffe, thi den anvendtes af Alle og dens Forbrug steg med Velstanden; Kaffe derimod anvendtes af Færre, ramte altsaa ikke Alle, og den ramte netop haardest de mindre Bemidlede; det Argument, at en lille Nedsættelse i Tolden kun vilde komme Forhandlerne til Gode, var urigtigt; en Nedsættelse af $\frac{1}{2}$ Sk. f. Ex., kunde ganske vist forsvinde som en foreget Fordel for Forhandleren, men det Modsatte kunde lige saa godt indtræffe, at denne $\frac{1}{2}$ Sk. bragte Forhandlergevinsten ned, saa at Forbrugeren fik Varen en hel Sk. billigere. Vore Skatter vare maaske saaledes, at de mindre Bemidlede adreuede for meget, derfor behøvede man dog ikke at ændre dem, men man burde til Gjengjæld ved Bestemmelsen af Udgifterne tage Hensyn dertil og lade en større Del deraf komme de Ubemidlede til Gode.

Gad hævdede, at naar man vilde vide, hvor stort Overskud der i Fremtiden vilde kunne paaregnes, var det urigtigt ved sine Beregninger at tage sit Udgangspunkt fra 1865, man maatte efter Udviklingens Gang og nuværende Standpunkt kalkulere de ordinære Indtægter og Udgifter og ved Siden af kræve et større aarligt Overskud til Dækning af mødende uberegnelige uheldige Forhold. — Vore Aktiver ere af en ganske anden Beskaffenhed end før 1863, idet de nu for en meget stor Del bestaa i Jærnbaner, ombyttede med forskjellige Statsobligationer, Domæner, Byggegrunde o. s. v. Hvorledes vore nuværende Aktiver ville forrente sig i de kommende Aar i Sammenligning med det sandsynlige Udbytte af de afhændede Aktiver, var et temmelig tvivlsomt og indviklet Spørgsmaal, men heldigvis af liden praktisk Interesse; derimod kunde det vistnok anses for sikkert, at Jærnbanerne i Fremtiden ville blive mere rentable end hidtil, og ligesom Taleren i sin Tid havde foreslaaet kun

at regne deres Værdi = Halvdelen af Anlægsomkostningerne, saaledes maatte han nu foreslaa, at man i fremtige Beregninger ansatte deres Værdi højere. Dog herom blev der næppe alvorlig Uenighed mellem kyndige Folk, hvorimod det var mere tvivlsomt, om en lignende Samstemning kunde bringes til Veje med Hensyn til det af Falbe Hansen omtalte af Regeringen lige over for Skattereformer indtagne Standpunkt. Taleren var enig med Falbe Hansen i, at dette Regeringens Standpunkt hidtil havde været fuldkomment rigtigt; men et andet Spørgsmaal var, om den ikke nu burde forandre Standpunkt af Hensyn til den meget gunstigere Udvikling af de finansielle Forhold, end man tidligere turde forudsætte. Spørgsmaalet var, om Trangen til forøgede Udgifter var saa stor, at man ikke fornuftmæssigere kunde anvende en Del af Overskudet til Ophævelse af uhensigtsmæssige Afgifter. Naar Bankdir. Martin Levy havde sagt om Krigsskatloven af 1864, at den — trods dens midlertidige Karakter — maatte blive bestaaende, indtil den ophævedes, saa var dette naturligvis i juridisk Henseende rigtigt; men det burde dog ikke aldeles overses, at denne Lov var bleven udført under et overordenligt Tryk; en fuldstændig Ophævelse af Loven havde Taleren dog ingenlunde tilraadet, men kun en delvis. — Taleren var enig med Falbe Hansen i, at Kaffeolden var uretfærdigere end Sukkertolden, men kunde dog af flere Grunde ikke anbefale, at den helt og holdent udgik af Toldindtægterne; den kunde derimod betydelig nedsættes. — Der vilde sikkert i Fremtiden gaa Mere med end for Tiden til Militærudgifter, særlig til Befæstningsanlæg, men Fæstnings-spørgsmaalet maatte dog først grundig overvejes, inden der kunde tages nogen endelig Beslutning; alle de fremkomne Forsvarsplaner lede i deres Begrundelse af saa store Mangler, at det først efter en langt klarere Fremstillen af Forholdene kunde ventes, at den lovgivende Magt vilde anlage nogen af dem og bevilge de deraf flydende store Udgifter. Fæstningsanlæg maatte vi imidlertid have, og de vilde lægge Beslag paa betydelige Midler, herom vare ganske vist de fleste Tilstedeværende enige. — Taleren maatte støtte Frederiksen i, at det var nødvendigt for os at have et for os i ugunstige Tider let realisabelt Re-

servefond. Midlerne i vort nuværende Reservefond vare ganske vist for en stor Del meget let realisable i dette Øjeblik, men de vilde næppe være det, naar det gjaldt, og herom drejer Spørgsmaalet sig. — Falbe Hansen havde Ret i, at vi have overvurderet vort Skolevæsen; men det kunde ikke hjælpe at tænke paa i et Slag at ville hæve det til noget hidtil Ukjendt. Ja, kunde vi faa et rigtigt godt Skolevæsen, saa at Alle fik en god og sund Dannelse, naar vi gav et Par Millioner ud til det om Aaret, saa burde denne Udgift ganske vist gjøres. Men Sandheden var uheldigvis den, at den store Mængde ikke kunde følge med, naar man saaledes vilde tage Sagen med Storm; en stor Del Forældre og Værger sørgede ikke for, at deres Børn nød det Gode, de nuværende Skoler give Adgang til; Overbevisningen om Nyttens af sand og grundig Kundskab var endnu ingenlunde almindelig og den kommer først langsomt og efterhaanden, der skal Generationer til store Kulturfremskridt. Theoretisk var Taleren fuldstændig enig med dem, der hævdede det Ønskelige i de størst mulige Udgifter til Skolevæsenet; men han var overbevist om, at der i Praxis maatte gaas frem med saadanne Skridt, at den Befolkning, hvis Børn skulde oplæres i Skolerne, var med i de Forudsætninger, uden hvilke selv de bedste og kostbareste Foranstaltninger stiftede liden Nytte.

Professor **Scharling** kunde i det Væsentlige slutte sig til Falbe Hansen. I de sidste Aar var der ganske vist et Overskud, men om der vedblivende vilde fremkomme et saadant, var mere tvivlsomt. I England, hvor Indtægterne ligeledes i en Række af Aar havde været uafbrudt stigende, synes der for Tiden at foregaa et Omslag, der stod i Forbindelse med Konjunkturerne paa Varemarkedet. Noget Lignende kunde ogsaa blive Tilfældet i Danmark. Derhos maatte der tages Hensyn til Pengenes faldende Værdi; tog man dette Hensyn, vilde det vise sig, at det forøgede Udbytte af Tolden ikke havde saa meget at sige, som det saa ud ved første Øjekast; thi da Pengene ikke mere række saa langt, som tidligere, behøver ogsaa Staten større Indtægter for at kunne bestride sine Udgifter, ikke blot Embedsmændene maa betales bedre, men og-

saa al Slags Arbejdskraft, og saaledes ville de samme offentlige Arbejder og det samme Forsvarsvæsen kræve stigende Udgifter. Der var ikke nogen Grund til strax at benytte Overskuddet til at reducere Skatterne, især da vi ingenlunde ere overbebyrdede med Skatter. Derimod kunde der ganske vist være Tale om Reformen i Beskatningen, som ikke formindskede Indtægterne. Taleren kunde da ikke, som Falbe Hansen, betragte Sukkertolden som en meget heldig Afgift; den frembød tvært imod store tekniske Vanskeligheder. I England havde man nylig, til Dels af denne Grund, ophævet Sukkertolden; vi kunde nu gjøre det samme, da jo vore Beskyttelsesmænd have erklæret, at de ikke have Noget imod Frihandel, hvor der kun er «Gjensidighed», hvilket der jo nu haves i Forhold til det store engelske Marked. — Der var af de forskjellige Talere blevet fremsat adskillige Forslag om Anvendelsen af Overskuddet. Der var blevet foreslaaet Nedsættelse eller endog den fuldstændige Afskaffelse af Toldafgifterne, Ophævelse af Skibsafgiften og af Sportlerne, Nedsættelse af Stempelafgifterne, Kapitalisering og Afbetaling af Hartkornsskatterne m. m. M. Kombinerede man disse forskjellige Forslag, vilde det vise sig, at der blev grumme, grumme lidt Indtægter tilbage til Staten. Fremtiden vilde utvivlsomt stille meget store Krav til Staten. Der var blevet foreslaaet nye Udgifter til Skolevæsenet, til Forsvarsvæsenet og til Lønningsforbedringer for Embedsmændene. Taleren lagde stor Vægt paa Forsvarssagen og han var, i Modsætning til Frederiksen, der gik ud fra, at der Intel vilde opnaas ved større Udgifter, overbevist om, at der ved hensigtsmæssige Udgifter til Forsvarsvæsenet vilde kunne udrettes meget. Der maatte navnlig tænkes paa Udgifter til Befæstning for at støtte vore svage Kræfter; thi det gik ikke an, at Danmark kunde tages i en Haandevending, og der maatte drages Omsorg for, at der dog var ét Sted, som kunde holdes, og som tilmed var af den Betydning, at det kunde siges: Saa længe dette Punkt ikke er erobret, er der endnu et Danmark til! Ganske vist vare Anskuelserne for Øjeblikket meget delte om, hvad der bør gjøres i denne Sag; men det laa i, at vi hidtil altfor meget havde betragtet den som blot et Fremtidsspørgsmaal.

Bankdirektør **Bech** var ikke enig med **Gad** i den ringe Vægt, han syntes at tillægge en forbedret Skoleundervisning. **Gad** havde sikkert Uret. Taleren havde selv tidligere været Almueskolelærer og havde saaledes haft Lejlighed til at erfare, at der kunde gjøres umaadeligt meget. Man maatte ikke tro, at Almuen ikke var villig til at modtage en forbedret Undervisning, naar den bødes den; men det kom kun an paa, hvorledes den blev dem budt. Folkhøjskolerne, der vare saa stærkt besøgte, vidnede noksom herom. Man viste ikke denne Sag tilstrækkelig Opmærksomhed. Skulde Staten faa Overskud — selv om det kun var et ganske ringe — kunde den ikke anvende det paa nogen bedre Maade end til Skoleudgifter. — Det vilde være en stor Vinding for Almuen, om Kaffetolden blev hævet; thi Kaffe er for Almuen en Nødvendighedsartikel, og den fortrænger mere og mere Brændevin. Det vilde ogsaa være ønskeligt, om Sukkertolden blev nedsat.

Kand. juris **Gredsted** paapegede det Ønskelige i at have et Reservefond. Det vi nu havde, vare vi komne i Besiddelse af paa en temmelig tilfældig Maade (Øresundstolden), som Noget vi ikke havde tilstræbt. Enhver god Husholdning sørger for at have et Reservefond i Ryggen.

Gad indrømmede det Ønskelige i, at der ofredes mere paa Skolevæsenet. Han havde kun ment, at Midlerne hertil burde komme, ikke fra Staten, men fra Kommunerne og Forældrene.

Etatsr. **Levy** forklarede sine tidligere Udtalelser om Kaffe- og Sukkertolden. Han havde kun villet fremhæve, at Sukkertoldens Nedsættelse var endnu vigtigere, da den vilde komme hele Befolkningen, ogsaa den menige Mand, til Gode. Der burde ganske vist gjøres for Menigmand, hvad der kunde gjøres; men Taleren maatte slaa fast, at der her til Lands paa forskjellig Maade (Taleren henviste særlig til Jærnbanevæsenet) var gjort ikke saa ganske lidt for Menigmand. Naar Bankdirektør **Martin Levy** havde betegnet Afdraging paa den indenlandske Gjæld som en uheldig «Diæt», saa troede han dog at turde sige, at det i alt Fald vilde være en temmelig uskadelig «Diæt»,

som enhver Skatteyder vistnok gjerne vilde finde sig i for at berede Efterkommerne en gunstigere Stilling.

Foreningen afholdt sit næste Møde Onsdagen d. 14 Oktober 1874.

Først foretoges den aarlige Generalforsamling. Folketingsmand Gad, der dirigerede, aflagde paa Bestyrelsens Vegne Beretning om Foreningens Virksomhed samt forelagde Regnskabet. Foreningen, der foruden at holde sine 8 reglementerede Møder i Aarets Løb har udsat to Prisopgaver (en letfattelig Lærebog i Nationaløkonomiens Theori samt en Besvarelse af Gjensidighedsspørgsmaalet) talte ved Regnskabsaarets Begyndelse 85 Medlemmer og ved dets Slutning 115. I Aarets Løb ere to af Foreningens Medlemmer døde (Foreningens Æresmedlem Konferensraad David og Kammerherre Ramus). Af Regnskabet fremgaar det, at Indtægterne beløbe 312 Rdl. 3 Mk. 3 Sk., nemlig: Kassebeholdning fra forrige Aar 119 Rdl. 3 Mk. 2 Sk., Medlemskontingenter 192 Rdl. og indvundne Renter 1 Rdl. 1 Sk. Udgifterne have beløbet 132 Rdl. 1 Mk. 11 Sk. Der bliver saaledes et Overskud tilbage paa 180 Rdl. 1 Mk. 8 Sk.

Under den angaaende den aflagte Beretning rejste Diskussion forespurgte Folketingsmand Bajer, om det var med Bestyrelsens Minde, at et herværende Blad giver Referater af Diskussionerne i Foreningen. — Prof. Frederiksen svarede: Bestyrelsen har ladet det passere.

Efterat Bestyrelsen var bleven gjenvalgt ved Akklamation, erklæredes Generalforsamlingen for sluttet.

Paa Bestyrelsens Forslag optoges derpaa følgende Herrer til Medlemmer af Foreningen: Vexeller Bing, Grosserer Sigfr. Goldschmidt, Assistent i Indenrigsministeriet Jacobi, Kaptein i Flaaden Jøhnke, Grosserer Meyer Levy, Grosserer O. Wandel. — Dirigenten meddelte, at Foreningen fra Indenrigsministeriet har modtaget 10 Exemplarer af «Oplysninger om Arbejdernes økonomiske Vilkaar i Kongeriget Danmark i 1872».

Derpaa indlededes der en Diskussion om **Kvindesagen** af Kand. polit. **Aleksis Petersen**: Indlederen bemærkede, at Kvindesagen var saa omfattende og mangesidet, at det vilde være umuligt at behandle den i dens Helhed; men han havde tænkt sig, at den Side af den, der i Aften burde være Gjenstand for Diskussion, var denne: hvorvidt bør der gives Kvinden Adgang til Statens Embeder, og til hvilke burde der da snarest gives hende Adgang? Forinden han gik over til dette Punkt, maatte han dog tillade sig nogle Bemærkninger om Kvindesagens Betydning i Almindelighed.

Indlederen hævdede, at Kvindesagen er det vigtigste og mest omfattende af alle de sociale Spørgsmaal, og blev det løst paa en fuldstændig og radikal Maade, saaledes som Stuart Mill havde foreslaaet, saa vilde denne Løsning være ensbetydende med en total Kuldkastelse af de bestaaende Samfundsforhold. Men Indlederen fandt det tvivlsomt, om den vilde blive løst endog blot i enkelte Retninger, om Kvindens Stilling i en nær Fremtid vilde undergaa en væsentlig og betydelig Forbedring endog blot i enkelte Retninger. Thi ikke alene erklærer man en saadan Forbedring for unødvendig, men man gaar endog jævnlig saa vidt rent ud at benægte selve Kvindespørgsmaalets Existens. Denne benægtes ikke alene af Mændene, der bilde sig ind at de ville tabe ved en Forandring af de bestaaende Forhold, men ogsaa af Kvinderne eller af disses store Flertal. Kvinder, der leve under lykkelige Forhold og som ere tilfredse med deres Kaar, tro ofte, at alle maa være tilfredse, naar de ere det. De have ikke ad Erfaringens Vej lært at kjende den Uretfærdighed, Loven gjør sig skyldig i lige over for Kvinden, og de overse, at mange Kvinder, der ikke som de kunne henleve deres Liv i et lykkeligt Hjem, maa træde ud i Livet og der lære den sørgelige Virkelighed at kjende. De overse, og de vil overse, at et af de største Samfundsonder, Prostitutionen, er en uundgaaelig og nødvendig Følge af de bestaaende Forhold. Der er dog mange Kvinder, der med høj og lydlig Røst forlange en Forbedring af disse Forhold, og der vilde være endnu flere, hvis Samfundet ikke ved at give Kvinden en unaturlig Opdragelse havde forkvaklet

og kuert hendes Aand, saa at det i Almindelighed er hende umuligt klart at opfatte sin egen Stilling. En Forandring af denne er imidlertid nødvendig; thi hvorledes er den? — Taleren mente at kunne betegne hendes Stilling med to Ord: i Huset er Kvinden en Slave, udenfor Huset et Nul. Man siger, at det er Kvindens «Kald at være Hustru og Moder». Mente man det oprigtig med denne Frase, maatte man nødvendigvis indrømme hende en rig selvstændig Virksomhed i Huset. Men i Følge Loven har hun ingen saadan: i Følge Loven har hun kun at udføre Mandens Ordre; hun kan ikke nægte ham Noget, ikke engang den saakaldte «Ægteskabspligt» Opfyldelse; Manden har omtrent Hals- og Haandsret over hende og over hendes Formue, med hvilken han kan skalte og valte som han vil. (Taleren fremhævede gjentagende, at det kun er Loven, der har tiltænkt Kvinden en saadan Stilling; faktisk udfolder Hustruen jævnlig en stor og selvstændig Virksomhed). — Udenfor Huset er Kvinden et Nul: det politiske Liv kjender hende ikke; fra den «almindelige» Valgret er hun udelukket, fordi hun sættes i Klasse med Børn og Forbrydere: til Statens Embeder har hun saa godt som ingen Adgang, og fra mange private er hun ogsaa udelukket, dels fordi den offentlige Mening ikke tilader hende at beklæde saadanne, dels fordi hun jævnlig heller ikke kan paa Grund af mangelfuld Oplæring: thi medens det Offentlige bekoster Millioner paa de unge Mænds Uddannelse, ofres der knap nogle faa Tusende paa Kvindens! Resultatet bliver, at der for Kvinderne af Middelstanden i Almindelighed ikke staar andre Næringsveje aabne end Lærerindevirksomhed. For Kvinderne af de lavere Klasser er Stillingen i dette Punkt forholdsvis mindre ugunstig, men ogsaa her ere mange Veje lukkede, der ikke burde være det, hvoraf følger, at Konkurrencen samler sig paa enkelte Punkter, hvorved Lønnen trykkes ned til et Minimum, saa at Kvinden, naar hun ikke vil dø af Sult, maa søge et Tilskud til Lønnen paa en mer eller mindre hæderlig Maade, og det er da i Almindelighed Prostitutionen, der maa afgive det nødvendige Tilskud. Taleren finder det fuldkommen rigtigt, naar Marlo har sagt, at under de nuværende Samfundsforhold sælger Kvinden af de

højere Stænder sig til den Højtbydende, medens Samfundet tvinger Kvinderne af de lavere Klasser til at sælge sig stykkevis. Dette Forhold maa forandres. Kvindespørgsmaalet maa løses, og det, ikke alene Kvinden men ogsaa Manden vilde vinde derved, at det nuværende Over- og Underordningsforhold afløstes af et Lighedsforhold, er uberegneligt. Det maa løses for at tilføre Samfundet den overordenlige Kapitalmasse, den overordenlige Sum af Talenter og Begavelse, der nu gaar tabt derved, at Kvinden ikke faar Lov til at benytte og ret at udfolde sine Evner. Det maa endelig løses, fordi det er et Brødspørgsmaal. Men hvorledes skal det løses? Taleren vil ikke skjule, at han anser den af Stuart Mill foreslaaede Løsning — Kvindens fuldstændige Ligeberettigelse med Manden, fuldstændig Konkurrencefrihed mellem Mand og Kvinde — for den eneste rette. Indrømmer man, at Kvinden kan konkurrere med Manden, er det uretfærdigt at forbyde hende det; paastaar man, at hun ikke kan, er Forbuddet absurd. Men om end Taleren anser de Stuart-Millske Ideer for fuldkommen berettigede, maa han dog indrømme, at det i Øjeblikket vilde være fuldstændig unyttig at tænke paa en konsekvent Gjennemførelse af dem. Man maa foreløbig nøje sig med meget mindre. Med hvad da? — Først og fremmest bør der virkes hen til, at der gives Kvinden en Oplæring og Undervisning efter et ganske andet Omfang end hidtil. Medens Staten nu har Universitet, polyteknisk Lærestanstalt, Kunstakademi, Landbohøjskole osv. osv. for de unge Mænd, mener den, at Intel bør gjøres for Kvinderne! Denne Uretfærdighed er den, der først af alle bør fjernes. Dernæst bør Loven ændres paa Punkter, hvor dens Ubillighed imod Kvinden er af en let i Øjne faldende Natur. Herhen hører bl. A. Spørgsmaalet om den gifte Kvindes Ejendomsret. Endvidere bør Loven ændres saaledes, at der aabnes Kvinder Adgang til Embeder og Stillinger, der hidtil vare dem lukkede. Det Princip, der i saa Henseende bør være det ledende er dette: der aabnes Kvinden Adgang dels til saadan Virksomhed, henimod hvilken hun føler sig dragen med en særlig Kraft, selv om det betvivles, at hun i en fortrinlig Grad er skikket dertil, dels til saadanne Embeder, hvor det er

sandsynligt, at det vil faa størst praktisk Betydning for hende, at det tillades hende at beklæde dem. Under den første Kategori hører, f. Ex., Lægevirksomheden; om det end betvivles af Mange, at hun er særlig skiket til at udøve den, er det dog sikkert, at hun med en særlig Kraft drages her henimod. Af Embeder, hvor det vil være af stor praktisk Betydning, at der gives Kvinderne Adgang til Ansættelse, nævnte Taleren: Embeder under Post- og Telegrafvæsenet. Paa dette Punkt har Kvindesagen allerede vundet en Slags Sejr: det blev jo oplyst for det forrige Finansudvalg, at der under Post- og Telegrafvæsenet allerede da var ansat over 70 Kvinder i Statens Tjeneste. Men selv her er Sejren langt fra at være fuldstændig; thi det er vist sikkert, at disse Kvinder alle beklæde meget underordnede og lidet betydelige Poster, og Taleren har den bestemte Overbevisning, at selv om en Kvinde i en saadan Stilling maatte udmærke sig i en overordenlig Grad, selv om hun her maatte overgaa alle sine mandlige Konkurrenter, og selv om Avtoriteterne maatte indrømme dette — vilde de dog mangle Mod til at give hende et stort og betydeligt Embede. — Fremdeles bør der i langt større Omfang end hidtil gives Kvinder Adgang til offentlige Lærerembeder. — Sagførervirksomheden egner sig særlig for den fri Konkurrence. Men skjønt Taleren ikke kan erkjende, at det vilde medføre Fare, om der gaves Kvinden Adgang hertil, indrømmer han dog, at dette i Øjeblikket næppe vilde faa nogen stor praktisk Betydning, og han vil derfor ikke insistere derpaa. — Derimod maa han paa det Bestemteste hævde, at der bør gives Kvinden Adgang til Præsteembeder. Alle de Indvendinger, der gjøres mod Kvindens Aand — Indvendinger, der forøvrigt alle hvile paa løse Hypoteser — ere i ethvert Tilfælde ganske betydningsløse, naar Talen er om præstelig Virksomhed. Det siges, at Kvinden er ulogisk, at hun ikke formaar at tænke skarpt og klart, at hun lader sig beherske af Følelsen osv., — Indvendinger, der alle gaa i samme Retning. Selv om nu Kvinden skulde have disse Egenskaber, saa vilde de dog paa ingen Maade hindre hende i at udføre en Præsts Gjerning. Kvinden er, allerede med den nuværende Udvikling, ganske

særlig skikket hertil. Naturligvis vil den offentlige Mening finde det latterligt at se en Kvinde som Præst; men Alt, hvad man ikke har set før, finder man jo «latterligt». Endelig er der Lægevirksomheden. Taleren henviste til, hvad der i dette Spørgsmaal er blevet gjort i Sverige, i Nordamerika, i England, Frankrig, Italien, Schweiz, Rusland osv. og han gik derefter over til en Kritik af Prof. Engelsteds Artikel i «Fædrelandet». Har Prof. E. kun tilsigtet at ville bevæge de unge Damer, der tænke paa at gaa Lægevejen, til vel at overveje Sagen, inden de tage den afgjørende Beslutning, maa Alle naturligvis være enige med ham; men hans Art. bør dog vist opfattes som noget Mere, ja som et bestemt Indlæg imod, at der gives Kvinder Adgang til Lægevirksomhed,*) og i saa Tilfælde maa der protesteres imod den. Først fremhæves de praktiske Vanskeligheder, der vilde flyde af et Fællesstudium mellem kvindelige og mandlige medicinske Studerende. Den ganske vist ikke betydelige Erfaring, man har om dette Punkt i Udlandet, taler ikke imod Fællesstudiet, ja svenske Læger have endog udtalt sig bestemt herfor og hævdet, at Fællesstudiet ikke alene vilde være i de kvindelige men endog i de mandlige Studerendes Interesse. Man maa heller ikke overse, at de Forhold, som Herrer og Damer ikke holde af at omtale i Selskabslivet, tage sig anderledes ud, naar de ses fra Videnskabens Standpunkt. Prof. E. fremhæver dernæst, at Kvinden er i Besiddelse af Egenskaber, der formentlig gjøre hende uskikket til at være Læge. Er Kvinden uskikket til at være Læge, kan hun ikke gjøre lige saa god Tjeneste som Manden, — vil hun følgelig bukke under i Konkurrencen med ham, og det er altsaa unødvendigt at forbyde hende at konkurrere med ham. Men det er meget tvivlsomt om Kvinden har saadanne Egenskaber, at hun ikke kan blive en god Læge; imod dette Punkt af Prof. E.s Fremstilling er der allerede blevet nedlagt en bestemt Protest af Dr. Holst. Selv Prof. E. indrømmer imidlertid, at de af ham frem-

---

*) Efter denne Diskussions Afholdelse har Prof. E. i en anden Artikel benægtet, at dette var Meningen med den første.

hævede Egenskaber kun findes hos Kvinden «i Reglen»; men man har ikke Lov til at glemme Undtagelserne: var der kun en eneste Kvinde, der kunde blive en dygtig Læge, saa vilde det dog alligevel være en Uret ikke alene mod hende, men ogsaa imod Samfundet at forbyde hende at udfolde en Virksomhed, hvortil hun var skikket. Prof. E. slutter sin Artikel med et Citat af Florence Nightingale, i hvilken der findes en Udtalelse, som man idelig og idelig hører fremføre, men som hviler paa en grov Misforstaaelse. Florence Nightingale advarer imod dem, der tale «angaaende Kvindernes «Rettigheder» (sic!), som tilskynde dem til at give sig af med Alt, hvad Mændene gjøre, deri indbefattet det lægevidenskabelige og andre Fag, blot (sic!) fordi Mændene udøve dem og uden Hensyn til om det er det Bedste Kvinderne kunne gjøre.» I disse Par Linjer, hvor der omtrent er lige saa mange Misforstaaelser som Ord, findes der en Paastand, som der navnlig maa protesteres imod. Der siges, at de, der forsvare Kvindernes Rettigheder, vil «tilskynde» dem til at gjøre Alt, hvad Mændene gjøre. Dette er en grov Misforstaaelse: man vil ikke «tilskynde» men kun tillade, og det bliver da Kvindernes Sag selv at træffe deres Bestemmelse. Endelig bemærker Taleren imod Prof. E., at han har gjort sig skyldig i Ensighed ved kun at tage Hensyn til dem, der udbyde Tjenester som Læge, og glemme dem, der efterspørge disse Tjenester. Der findes et meget stort Antal kvindelige Patienter, der genere sig for at udtale sig om deres Sygdom for en mandlig Læge paa en saa uforbeholden Maade, som er nødvendig, naar Lægen ret skal kunne forstaa Sygdommen. For dem vilde det være en Velgjerning, om de havde Læger af deres eget Kjønn, til hvilke de kunde ty. Taleren slutter med at hævde, at Kvindernes Adgang til Lægevirksomhed saa vel er i de Enkeltes som i Samfundets Interesse.

Folketingsmand **Bajer** udtalte, at Kvindesagen jo kunde ses fra flere Sider. Han vilde saa vidt muligt her holde sig til den «nationaløkonomiske». Spørgsmaalet er da, om Kvindernes Ævner og Kræfter tilstrækkelig og paa bedst mulig Maade kommer til Anvendelse i Samfundets Tjeneste. Kvindens skjøn-

neste Stilling var visselig som Hustru og Moder; men det var i Særdeleshed for de mange, som ikke vare i denne Stilling, at der var et Kvindespørgmaal. Indlederen havde ønsket Forhandlingen indskrænket til Spørgsmaalet om Kvindens Adgang til Statens Embeder. I den Henseende var det vanskeligt at have nogen færdig Mening om, til hvilke af disse hun var skikket; thi man savnede Erfaring. I Stedet for at fordybe sig i Enkeltheder var det sikrere at lade Spørgsmaalet staa aabent. Adgangen til Statens Embeder maatte jo ordnes ved Lov. Heldigvis plejer man i de fleste Tilfælde at fortolke Ordet «han» i en Lov som ogsaa gjældende for en Kvinde, naar Ordet «Mand» ej udtrykkelig er nævnt. Dette burde man have for Øje ved Lovenes Affattelse; og naar der saa en Gang i Tidernes Løb viste sig Trang til at faa Kvinder ind i visse Statsembeder, stod Døren hende jo aaben. Spørgsmaalet om Kvindens Valgret var ikke brændende her, saaledes som f. Ex. i England. Der var ingen Grund til mer end nødvendigt at røre ved det her hos os. Den Sandhed skulde nok efterhaanden trænge igjennem; at, dersom det lige over for Mændene ansaas for politisk uretfærdigt at tvinge dem til at lyde Love, paa hvilke de ingen Indflydelse have haft, ej en Gang rent middelbart igjennem deres Valgret, — da var det ikke mindre uretfærdigt lige over for Kvinden.

Professor Schar'ng maatte ikke alene benægte de Principer, Indlederen var gaaet ud fra, men vedkjendte sig ogsaa meget af det, Indlederen havde trot at kunne betegne som «Fraser». Dog var han ikke helt uenig med ham; thi ogsaa han kunde i flere Retninger ønske Kvinden en friere Stilling; men han frygtede, at Opstillingen af saa vide Fordringer, som de nys fremsatte, vilde gjøre det vanskeligere at skaffe selv moderatere Fordringer Indgang. Taleren maatte først benægte, at Kvinden var lig Manden; den Forskjel der var paa de to Kjøen i fysisk Henseende, medførte utvivlsomt Forskjelligheder ogsaa i intellektuel og moralsk Henseende. Taleren henvisto til de Udtalelser fra amerikanske Lægekyndige, der nylig havde været optagne i «B. T.», hvoraf det fremgik, at de Forsøg, man i Amerika havde gjort paa at opdrage Pigerne som Drengene,

kun havde haft sørgelige Følger. Ved at give Kvinden samme Opdragelse som Manden, gjorde man hende endog uskikket til at opfylde en Moders Pligter, og det maatte dog staa fast, at det var Kvindens naturlige Opgave at virke for Hjemmet. Man gjorde sig skyldig i en besynderlig Inkonsekvens, naar man samtidig med at ivre imod, at Arbejderens Hustru arbejdede i Fabriken og saaledes unddroges Hjemmet, anbefalede, at Kvinderne af de højere Stænder forlod Hjemmet for at arbejde. Taleren imødegik den Opfattelse, Scheel har gjort gjældende i sin Afhandling om Kvinderne og deres Universitetsstudium, hvorefter den Retning, i hvilken den industrielle Udvikling er gaaet, skulde have forværret Kvindens Stilling. Saaledes forholdt det sig ikke. Tvært imod havde den Udvikling, der havde gjort Brygning, Bagning, Spinding og lignende Sysler til særlig Industridrift, skjænket Hustruen mere Tid og Lejlighed til en bedre Uddannelse. Herved blev det hende muligt i langt højere Grad at virke løftende og forædlende paa sine Omgivelser i Hjemmet. Det var nu som før Kvindens naturlige Opgave at blive en god Hustru; men ikke alle Kvinder blive gifte og et væsentligt Hensyn maa derfor tages til de ugifte Kvinder. Hovedspørgsmaalet er: hvad kan der fra Lovgivningens Side gøres for at forbedre de ugifte Kvinders Stilling? Nu er Kvinden i Almindelighed afskaaren fra Embedsvirksomhed, men om det ogsaa var Uret at forholde hende Adgang til saadanne Stillinger, hvor hun kunde udfolde en god Virksomhed, maatte hendes Virkekreds dog altid blive mere indskrænket end den, Indlederen havde tænkt sig. Lægespørgsmaalet, der jo navnlig var bleven omtalt, var i Virkeligheden faktisk løst derved, at Universitetet havde givet hende Adgang til Deltagelse i de medicinske Studier. En tidligere Taler (Bajer) havde undtaget en Klasse Embeder — de militære —, hvor Kvinden i ethvert Tilfælde ikke kunde benyttes; men dette gjaldt overhovedet saadanne Stillinger, hvor der krævedes en personlig, myndig Fremtræden. Det vilde saaledes være lige saa uheldigt at gøre en Kvinde til Politibetjent eller Politimester. Men det havde for Taleren mindre at sige, om den Kreds af nye Virksomheder, der saaledes aabnedes for Kvinden, gjordes lidt videre eller

lidt snævrere, naar man blot vaagede over, at det var egen Drift og Tilbøjelighed, der drev Kvinden ind paa disse nye Banner. Han kunde derfor ikke noksom fraraade at aabne kvindelige Studerende Adgangen til Stipendier, — ikke fordi det var ham magtpaaliggende at bevare disse Goder for de mandlige Studerende, men fordi et saadant Skridt i Virkeligheden var en »Tilskyndelse» og fordi det efter hans Overbevisning vilde være den største Ulykke for Kvinderne selv, om det kunde blive en Spekulation for Forældre at faa deres Døttre til at studere for at faa dem forsørgede med Stipendier.

Aleksis Petersen replicerede til de foregaaende Talere. Han fremhævede lige over for Scharling, at man næppe gjorde sig skyldig i nogen Inkonsekvens ved samtidig at virke for en Udvidelse af Kvindens Virkekreds og for en Indskrænkning af Arbejderskernes Arbejdstid. Der burde aabnes Kvinderne, baade dem af de højere og dem af de lavere Klasser, Adgang til saa mange Arbejder og Virksomheder som muligt; men heraf fulgte ikke, at de ved en urimelig lang Arbejdstid skulde overanstreges eller bringes til at forsømme Hjemmet, — for saa vidt de havde et saadant. Fordringen paa en begrænset Arbejdstid stod ikke i Strid med Fordringen paa en ubegrænset Arbejds- eller Virkekreds.

Bajer bemærkede lige over for Professor Scharling, at Taleren troede paa en altid blivende Væsensforskjel, ogsaa i aandelig Henseende, imellem Mand og Kvinde. Men det var vanskeligt for Tiden at dømme om Kvindens sande Væsen, fordi det i Tidernes Løb var blevet paavirket i unaturlig Retning af det Tryk, hvorunder hun gjennem saa mange Slægtfølger havde levet. Vor nuværende Opfattelse af Kvindeligheden var maaske til Dels som Kinesernes af Foden. Under Frihed vilde det Sande lidt efter lidt komme frem; den lille trange kinesiske Sko maatte af.

Professor **Drachmann** ondtalte det Urigtige i at forsøge paa at opdrage Kvinden til Mand. I Amerika havde man netop gjort sig skyldig i denne Fejl, men Resultaterne havde da ogsaa været meget uheldige. Man havde i Amerika i flere Skoler forsøgt at opdrage Drengene og Piger i Fællesskab; men dette

Fællesskab medførte mange Farer særlig i sexuel Henseende. Taleren henviste til de unge Pigers stærke Udvikling i Alderen fra det 15 til det 18 Aar; hun var netop da i Besiddelse af et Overmaal af Kraft, og Drengens Udvikling holdt paa dette Tidspunkt aldeles ikke Skridt med hendes. En Forfatter har sagt, at hvad Kvinden kan udføre, har hun Ret til at udføre; men Spørgsmaalet er ikke om, hvad hun kan udføre, men hvad hun kan udføre bedst. Naar man taler om Kvindens Kald til at være Læge, sammenblander man i Almindelighed Sygepleje med Lægevirksomhed. Taleren omtalte derpaa de fysiologiske Forhold. Han fremhævede, at Lægen til enhver Tid maa være disponibel og kunne raade over alle sine Evner og Kræfter, hvilket Kvinden paa Grund af fysiologiske Forhold ikke kan, og spurgte om, hvorledes hun kunde besørge sin Lægepraxis, naar hun samtidig skulde være Hustru og Moder; thi det maatte dog vel antages, at kvindelige Læger kunde indgaa Ægteskab uden samtidig at opgive Lægevirksomheden. Det var dog ikke denne Side af Sagen, der efter Talerens Mening frembød den største Vanskelighed, da de Kvinder, der vilde hellige sig Lægevirksomheden, nok i Virkeligheden maatte beslutte sig til Cølibat; den gifte Kvinde vilde det ikke ret vel være muligt at udfylde denne Virksomhed. De Betingelser, man i Sverige og ligeledes hos os havde opstillet for Kvindens Udøvelse af Lægevirksomhed, vare af en saadan Beskaffenhed, at kun meget faa Kvinder vilde kunne beslutte sig til at gaa ind derpaa. Taleren sigtede herved nærmest til Bestemmelsen om Studiernes Fællesskab og at intet særligt Hensyn heri vilde blive gjort gjældende. Han tvivlede meget paa, at de mandlige Læger behøvede at frygte en Konkurrence, dersom en saadan Frygt var tilstede, saa længe denne Bestemmelse bestod og blev overholdt.

Fuldmægtig Folketingsmand Gad fandt Indlederens Udtryk altfor skarpe. Kvindens Stilling var hverken i Huset eller udenfor Huset saa slet som skildret. Man maatte ved dette Spørgsmaal skjelne mellem den Udvikling, der sker gennem Lovgivningen og den, der sker gennem Sædvanen. I begge Retninger var der gjort betydelige Fremskridt. I første Henseende kunde

nævnes Loven om Kvindens Arveret og den om hendes Myndighed, Næringsloven, Udvidelsen af hele den offentlige Lærerindevirksomhed, Kvindens Ansættelse i Post- og Telegrafvæsen, den Adgang Universitetet havde givet Kvinden m. M. Alt dette var Skridt fremad; men der var ogsaa Fremgang med Hensyn til det Sædvansmæssige, som finder et paaviseligt Udtryk i Foranstaltninger fra Privates Side. Der var jo saaledes bleven etableret en Undervisningsanstalt for Kvinder, hvor man meddelte Eleverne Kundskaber, som kan gøre dem dygtige til Virksomhed paa Handelens og Industriens Omraade. Ogsaa Nationalbanken havde antaget Kvinder i sin Tjeneste, og det samme var i temmelig stor Maalestok Tilfældet med mange Private. I begge Retninger var Udviklingen i Virkeligheden gaaet fremad, som fornuftigvis kunde ventes, og Taleren skjønner ikke, at der er Grund til at gribe videre ind fra det Offentliges Side for at fremskynde eller paa anden Maade gribe ind i denne naturlige Udvikling. Derimod er der maaske enkelte andre Forhold, hvor Foranstaltninger fra det Offentlige kunde være nyttige. Taleren berørte i saa Henseende Spørgsmaalet om den gifte Kvindes Ejendomsret. Her trængtes der til nogen Reform; den gifte Kvindes Stilling i Boet burde være selvstændigere. At der gaves den gifte Kvinde Raadighed over, hvad hun fortjener ved sit eget Arbejde, var sikkert det Naturlige, ligesom det burde fortjene Overvejelse, om ikke Lovens Bestemmelse om, at Boet efter Ægteskabets Stiftelse i alle Henseender er at betragte som Fællesejendom under Mandens Raadighed, uanset hvor meget Hustruen havde indbragt, burde forandres.

Hr. M. Goldschmidt takkede med Henblik til det første af Aleksis Petersens Foredrag — om Socialomvæltning, Kvinden som Slave osv. — Hr. A. P., fordi han aabent og tydeligt havde udtalt sig revolutionært, og derved bidraget til, at alle Vedkommende kunde naa til lignende Tydelighed i Opfattelsen af «Kvindesagen» og deres Forhold til den —: om de nemlig vilde være med om, i engere eller videre Kredse, at skynde Kvindens Sind fremad mod hint vage Fremtidssyn, fremkalde hendes Attraa efter det kommende dunkle Skrankeløse og vække

en tilsvarende urolig Misfornøjelse med alt det Givne som principielt Uretfærdigt; — eller om de i Stedet derfor vilde betragte den hele Bevægelse som Del af Samfundets almindelige Reform- og Befrielsesværk med bestandigt Forbehold af, at Kvinden ikke tør og ikke skal, hverken med sine Ønsker eller i Virkeligheden ind paa Banen i fuldt Kapløb med Manden.

Hr. Goldschmidt henvendte dernæst det Spørgsmaal til kyndige Tilstedeværende, hvorvidt Nationaløkonomiens eller nogle Nationaløkonomers Lære om tidlige Ægteskaber stod i Samklang eller i Strid med, hvad man fra andre Synspunkter, navnlig Sædelighedens, troede godt for Kvinden. Han tilføjede, at det vel egentlig var en Undersøgelse af saadanne Punkter som dette, der nærmest hørte ind under Nationaløkonomisk Forening.

Aleksis Petersen havde ikke frygtet at udtale sig paa den af Goldschmidt betegnede «revolutionære» Maade, da det var ham umuligt at nære nogen overvættets stor Sympathi for de bestaaende Samfundstilstande. Hans Udtryk havde maaske, som Gad mente, været noget skarpe; men det havde dog ingenlunde været hans Mening at benægte, at der var sket noget Fremskridt; kun mente han, at den Fremgang, der var gjort, var saa ringe i Forhold til, hvad der kunde og burde gøres, at man gjorde bedst i ikke at gøre sig for meget til deraf. — Taleren bemærkede til Prof. Drachmann, at han ikke havde tilraadet at forsøge paa at opdrage Kvinden til Mand; han havde anbefalet, at der gaves hende en tilsvarende Oplæring og Uddannelse: men det var jo slet ikke nødvendigt at lade Piger og Drengene i Fællesskab besøge Skolerne. Derimod vilde der næppe være noget til Hinder for, at der gaves Pigerne Undervisning i de Fag (f. Ex. Mathematik), som nu kun Drengene, og ikke Pigerne, lære. — Drachmann havde ganske vist Ret i, at det, det gjaldt om, ikke var, hvad Kvinderne kunne gøre, men hvad de kunne gøre bedst. Dette fik man imidlertid sikrest at vide, naar man overlod til Kvinden selv at vælge den Virksomhed, til hvilken hun følte sig mest skikket. Var en Kvinde ikke disponeret for Lægevirksomheden, vilde hun naturligvis gøre som de Mænd, der ikke ere disponerede herfor —: ikke vælge den. Man indvendte, at Kvinden ikke til enhver Tid

kunde være disponibel, hvilket en Læge bør være; men det Samme gjælder om mange Mænd. Taleren forstod ikke, hvorledes man kunde finde en alvorlig Hindring mod Kvindens Adgang til Lægevirksomhed i den Onistændighed, at hun kan blive Moder. Man tænkte dog ikke paa at forbyde Kvinder at være Jordemødre, uagtet disse — der dog ogsaa selv kunne blive Mødre — jo bør være lige saa «disponible» som Læger.

Bajer havde ikke berørt det juridiske Spørgsmaal om Kvindens formueretlige Stilling, fordi det formentlig ikke rigtig hørte hjemme i en «nationaløkonomisk» Forening. Hr. Goldschmidt havde takket Indlederen for hans «revolutionære» Udtalelser; det kunde Taleren ogsaa gøre, for saa vidt Revolutionen dog stod i et vist Forhold til Ideen, som det gjaldt at svinge over den nuværende materielle Tid. Taleren troede ogsaa, at vi under en fuldkomnere økonomisk Tilstand maatte kunne anbefale tidlige Giftermaal; i de Aar, da man selv var kraftigst og Følelserne stærkest, var det ogsaa naturligt at gifte sig; og naar Midlerne dertil nu som oftest fattedes, maatte Økonomerne, det vil sige de praktiske Økonomer, for en stor Del bære Skylden derfor. Den sande Økonomi og den sande Moral kunde ikke modsige hin anden. Det vilde sikkert blive bedre, naar Tidens Formaal mindre blev at nyde og mere at virke.

Scharling udtalte, at Nationaløkonomien, naar den fraraader tidlige Ægteskaber, kun udsiger, at, naar en Mand ikke er i Stand til at underholde en Familie, vil han forringe sin og eventuelt sine Børns Stilling, naar han alligevel indgaar Ægteskab. Dette er i Virkeligheden, en ren, faktisk Oplysning, som den økonomiske Analyse giver. Iøvrigt anerkjender Økonomien gjerne, at det er ønskeligt, at Ægteskaber kunne indgaaes tidligt. Men selv om de tidlige Ægteskaber kunde danne en Modvægt mod Prostitutionen, maatte det dog meget stærkt betvivles, at de vilde ophæve den.

Bajer havde ikke sagt, at Revolutionen er Ideen. Nej Revolutionen er den misforstaaede Idé; men den staar dog saaledes i et vist Forhold til Ideen; Ideen er nemlig dens Udgangspunkt. Økonomernes Fejl bestod for Tiden maaske nærmest i,

at de lægge for meget Eftertryk paa Frembringelsen og derimod for lidet paa Forbrugen.

Birkedommer Folketingsmand **Krabbe** udtalte sig om Spørgsmaalet om de tidlige Ægteskabers Betydning for Prostitutionen. Han hævdede, at Ægteskabet og Prostitutionen ikke stod i en saadan Modstrid til hinanden, at denne skulde blive modvirket ved tidlige Ægteskaber. Af Politidirektørens statistiske Oplysninger fremgaar det, at en paafaldende Mængde gifte Kvinder høre ind under Prostitutionen, og denne vil ingenlunde hæmmes men endog fremmes ved de tidlige Ægteskaber. Ganske anderledes forholder det sig derimod med de løse Forbindelser, som man vel maa vogte sig for at forvexle med Prostitutionen. Saadanne Forbindelser vilde sikkert blive mindre hyppige, naar det blev almindelig at indgaa Ægteskab i en tidligere Alder. — Taleren omtalte derpaa Stuart Mills Fordring paa Kvindens fuldstændige Ligeberettigelse med Manden. Mill havde her vist Mangel paa Klarhed. Mandens og Kvindens Ligestilling burde opfattes som lige Adgang for begge til at opfylde deres Bestemmelse. Det var Kvindens saavel som Mandens Bestemmelse at stifte Familie. Men medens for Manden enhver Art af ydre Virksomhed i Reglen var forenelig hermed, var dette derimod ikke Tilfældet for Kvindens Vedkommende. Manges Art ydre Livsgjerning vilde være hindrende for Opfyldelsen af hendes Kald som Hustru, Moder og Opdragerinde, der for Slægten var af fuldt saa stor Betydning som Mandens tilsvarende Kald som Ægtemand, Fader og Opdrager. Man burde hverken tvinge eller friste Kvinden ind paa saadanne Virksomheder, som for hende vilde være hindrende i Opfyldelsen af det Kald for Slægten, som hun havde fælles med Manden. — Hvad Formueforholdet i Ægteskabet angik, da vilde det være en Lovforanstaltning af tvivlsom Værdi at bestemme som almindelig Regel, at det, Hustruen medbragte til Ægteskabet, skulde være hendes Særejendom. Derimod vilde man nok til nogen Gavn — uden at man derved maatte tro at kunne i væsenlig Grad raade Bod paa den gjensidige ruinerende Virkning, som Uforstand og Uenighed i Reglen maatte have for

Ægtefolkene — kunne give hver af dem en let Adgang til under simple Former at hæve Formuesfællesskabet.

Aleksis Petersen indrømmede, at man kunde defnere Ligeberettigelsen som en lige Adgang til at opfylde sin Bestemmelse. Men hvad er Kvindens «Bestemmelse»? Manden gjør sig skyldig i en utaaelig Anmasselse, naar han vil afgjøre for Kvinden, hvad der er hendes «Bestemmelse» og sige til hende: Du skal være Hustru og Moder og intet Andet! Manden vil ikke taale, at Kvinden siger til ham: dette er din Bestemmelse! Skal hun da finde sig i, at han siger til hende: dette er din Bestemmelse! Her er ikke Tale om at «tvinge» Kvinden ind i nye Stillinger; men Taleren forsvarer, at det tillades Kvinden selv frit at vælge sin Stilling; da vil det vise sig, at ikke alle Kvinder have «Kald som Hustru, Moder og Opdragerinde», men at den ene Kvindes «Bestemmelse» er Et, den andens et Andet, ligesom «Bestemmelsen» ikke er den samme for alle Mænd.

Redaktionssekretær **Nathansen** indtog et saadant Standpunkt i Kvindesagen, at han ikke havde følt sig meget opfordret til at tage Ordet. Naar Spørgsmaalet var: Reform eller Revolution? holdt han ubetinget paa det Første. Men der var ogsaa sket betydelige Reforme, idet der i den senere Tid var givet Kvinden Adgang til en Mængde Virksomheder, der tidligere ikke havde staaet hende aabne. Taleren henviste til, at man nu næppe kan komme ind i en Butik uden at se en Dame besørge Kassererforretningerne. Han omtalte endvidere, at der for ikke længe siden er etableret en Fabrik af Guldsmedvarer, der kun drives ved Kvinder. Heri laa der et Fingerpeg om, i hvilken Retning Udviklingen burde gaa. Lovgivningen trængte derimod næppe til nogen Forandring.

Efter at der endnu var vexlet nogle kortere Bemærkninger mellem forskjellige Talere, sluttedes Mødet.

Paa det næste Møde, der afholdes d. 12te November, vil Bureauef **Falbe Hansen** gjøre en Meddelelse om Danmarks udenrigs Handel, hvorefter Professor **Scharling** vil indlede en Diskussion om eventuelle Forandringer i vort Jærnbanevæsen.
